

K DEFINICI A KONTEXTUALIZACI POJMU ISLAMOFOBIE

Lukáš VĚTROVEC

OBSAH

1. ÚVOD	3
2. PODHOUBÍ ISLAMOFOBIE	4
2.1 Sociální skupiny a jejich vzájemná hostilita	4
2.2 Etnocentrismus	4
2.3 Orientalismus jako pramen islamofobie	4
2.4 Islám a hovorci islámu	6
2.5 Islamofobie jako fobie	7
3. DEFINICE A ZACHYCENÍ ISLAMOFOBIE	8
3.1 Náboženské vyznání jako faktor polarizace společnosti	8
3.2 Podoby a projevy islamofobie	9
3.3 Výzkum islamofobie	10
4. ISLAMOFOBIE V PROMĚNÁCH ČASU	11
5. PODOBY ISLAMOFOBIE	11
5.1 Západní Evropa a staré členské země EU	11
5.2 USA a Kanada	12
5.3 Střední Evropa	12
5.4 Austrálie a Oceánie	13
5.5 Rusko a postsovětské země	13
5.6 Balkán	14
5.7 Většinově muslimské země a muslimové v diaspoře	14
5.8 Izrael	15
5.9 Jižní a východní Asie	15
5.10 Latinská Amerika a subsaharská Afrika	16
6. ÚLOHA MÉDIÍ	16
7. ZÁVĚR	17
8. POUŽITÁ LITERATURA	18
9. ABSTRAKT	19

1. ÚVOD

Globalizace, tj. volné mísení a výměna osob, idejí, zboží a informací na velké vzdálenosti v globálním měřítku, je dnes především jednostranná, převážně ekonomická, ale není vyvážena odpovídající globalizací politicko-soudní a kulturní.¹

Negativním průvodním tohoto procesu je vzrůst etnického a náboženského napětí ve světě. Přibližně od období krizí v 70. letech (s prvním vrcholem v době Chomejního revoluce v Íránu v r. 1979 a Rusdieho aféry v r. 1989) se v této souvislosti začíná do popředí čím dál více dostávat i pojem islamofobie. Zlomem je pak 11. září 2001.

Tato práce je pokusem fenomén zachytit, a odlišit od podobných jevů s ním souvisejících a vsadit do kontextu doby a místa. Vychází z předpokladu, že islamofobie je reálně existujícím jevem a potřeba její definice je na místě.

Na jedné straně tu stojí nutnost vymezit se proti násilí, v tomto případě motivovanému nábožensky, kdy se oběť sama identifikuje, nebo je útočníky identifikována jako muslim, přičemž se tato identifikace stává důvodem verbálního, nebo fyzického útoku, či diskriminace vůči ní a na straně druhé pak snaha neumlčet nepohodlné názory, vyhnout se negativům polarizace veřejného prostoru, nebo dokonce ignoraci reálných problémů, ostrakizaci vlastních oponentů a (auto)cenzuře.

Akademicky přesná, korektní definice a kontextualizace islamofobie by umožnila formulovat adekvátní odpověď na různé její projevy, především na úrovni dichotomie *akademická - obecná*. Ona *akademická islamofobie* totiž funguje jako nástroj konstruujiící a definující pro obecnou islamofobii objekt její nenávisti.

Výzkum islamofobie a protimuslimského smýšlení může vyjasnit vztah islamofobie, rasismu a xenofobie a zachytit průvodní jevy, spojující se s islamofobií do složitějších celků. Tyto jevy nejsou vždy od islamofobie zcela oddělitelné, překrývají se s ní a vyskytují se takřka vždy souběžně.

Studium těchto jevů může odhalit historické kořeny negativního postoje vůči islámu a muslimům. Na základě této premisy lze formulovat tezi o *regionalitě* islamofobních projevů v tom kterém kontextu, či o jejich *globalizovanosti*, shodně tomu, zda jde o přetrvávající konflikty z dob dávnějších, nebo o nově nastalý projev nesnášenlivosti vůči muslimům, související s globální konfrontací.

Každá nesnášenlivost je problémem ohrožujícím sociální kohezi daného společenství. U minorit způsobuje snížené sebehodnocení, viktimizaci a agresi. Ta může přinést zpětný negativní efekt. Zamezení nesnášenlivosti, pochopení příčin jejího vzniku a spouštěcích mechanismů zkvalitňuje život všem zúčastněným stranám.²

¹ BOUZEK, Jan. 2008. *Jak se domluvit s jinými – úvod do mezikulturní komunikace*. Praha: Triton, str. 14.

² RAMBERG, Ingrid. 2004. *Islamophobia and its consequences on young people*. Budapešť: European Youth Centre, str.6.

2. PODHOUBÍ ISLAMOFOBIE

Jakýkoli projev nenávisti a tedy i islamofobie je krajní podobou hostilního postoje vůči jisté společenské skupině, v tomto případě muslimům. Sám výraz islamofobie lze rozdělit na dva slovní základy – *islám* a *fobie*. Budeme-li si všimnout, jakým způsobem zachází islamofobie s předmětem svého strachu a v jakém smyslu slova je fobií, snadněji rozpoznáme její podstatu a podhoubí, ze kterého vyrůstá.

2.1 Sociální skupiny a jejich vzájemná hostilita

Tezi o provázanosti islamofobie s hostilitou sociálních skupin vyslovil v r. 2006 Allievi.³ V této souvislosti má největší význam negativní vymezení se proti minoritě vnímané jako *antiobraz* sebe sama. Podle Rambergové pak stereotypy více vypovídají o majoritě, než o minoritě.⁴

Nepřátelský postoj může zahrnovat vyčlenění a diskriminaci dané skupiny, snahu o její asimilaci, verbální či fyzické násilí na dané skupině a v krajním případě i organizovanou snahu o její likvidaci.

2.2 Etnocentrismus

Umístování vlastní sociální skupiny do středu subjektivní představy o světě je všelidským jevem, vycházejícím snad z přirozené sebestřednosti, přijímající ostré dělítko mezi *já*, *ty* a *on*, resp. *my*, *vy* a *oni*.

V případě nepřátelského postoje vůči jiným vystupuje do popředí negativní sebeidentifikace, jejímž objektem se stávají i skupiny jiné, vnímané jako odlišné, nepřátelské, vůči kterým je zaujímán postoj superiorní, či naopak inferiorní, kdy jiná společenská skupina trpí vůči nim pocitem ukřivdění a zášti, neboť jsou vnímáni jako viníci jejího podřadného postavení. Nejmocnějším faktorem identifikace se stává společný nepřítel, který na sebe přebírá celé schéma budování vlastní identity. Důležitým momentem je pak větší důležitost kladená na vlastní definici nepřítele, než to, vnímá-li se přímo sám objekt dané hostility jako součást nepřátelské skupiny, či nikoli. To samo bývá irelevantní.

Islamofobie nastává jako projev hostility vůči muslimům jakožto věřícím islámu, skutečným, či domnělým. Vždy se objevuje charakteristický rys konfliktu a polarizace, jejichž společným jmenovatelem je přesvědčení, že islám je *antiteze našich vlastních hodnot*, že je *anticivilizace*, že muslim nikdy za žádných okolností nemůže *být náš*, neboť dokud je muslimem, odmítá *naše* hodnoty, vidění světa a civilizační statky.

2.3 Orientalismus jako pramen islamofobie

³ Viz LARSSON, Gören. 2007. *Cyber Islamophobia? The case of WikIslam*. In *Cont Islam* 1(2007), str. 56.

⁴ RAMBERG, Ingrid. 2004. *Islamophobia and its consequences on young people*. Budapešť: European Youth Centre, str.10-11.

V souvislosti s islamofobií a se nelze nevyhnout otázce subjektivního, etnocentrického pohledu na vše nezápadní jako podřadné a zaostalé. Toto nahlížení dostalo od palestinsko-amerického literárního historika Edwarda W. Saida označení *orientalizmus*.

Podle Saida Západ do své percepce Východu zakomponoval vlastní představy, předsudky a očekávání a dění na Východě interpretuje podle nich. Vlastnímu chápání Východu pak má tendenci přiřazovat větší pravdivostní hodnotu, než objektivně pozorované realitě na zkoumaném území, což zatěžuje také vědecké zkoumání. Said operuje s pojmy Orient – Východ v protikladu k pojmu Okcident – Západ. Rozlišuje orientalizmus skrytý, který je přítomný stále a projevuje se v čase a místě specifickým, zjevným orientalizmem, vynořujícím se v případě potřeby.

Orientalizmus a jím zatížené vědy podle Saida nemohou překonat stín svých předchůdců a jen dále rozvádějí zažitě předsudky, aniž by dospívali ke stále hlubšímu porozumění předmětu svého studia. Zároveň upírají Orientálcům možnost interpretovat a komentovat vlastní kulturně-historický odkaz a společenské dění své domoviny.

Podle Saida ve vnímání určitých struktur dokonce i v rámci akademické obce existuje binární opozice Východ-Západ, kde se Západ proti Východu negativně vymezuje a využívá ho jako *náhradní zasuté já* a připisuje Orientu rysy, které Západ sám vnímá jako negativní. Said kritizuje také členění světa do velkých civilizačních celků, které zvýrazňuje rozdíly, ignoruje podobnosti, polarizuje konflikty a vztyčuje hranice.⁵ Said si také všímá větší míry orientalizmu v přístupu k Východu muslimskému, než k Dálnému a k Indii, kde v 20. století vymizel. Tento posun příkládá na vrub postkoloniálním zájmům Západu v muslimském světě a provázanosti jistých orientalistů s vládami a lobbisty. V jiné podobě je pak orientalizmus přejímán samými Orientálci, většinou sekulárně zaměřenými, se západním vzděláním, následně pohlížejícími na vlastní tradici cizím prizmatem.

Mnohé islamofobní projevy Saidově tezi přesně odpovídají, např. dělení muslimů na praktikující a nepraktikující, radikální a umírněné, podle schémat, která předkládá západní pohled.⁶ Orientalizmus jako klíčový pro islamofobii vidí i Shumsky v souvislosti s postoji ruskojazyčných Izraelců. Představa zaostalého iracionálního Východu a vyspělého racionálního Západu, do něž řadí i Izrael a Rusko, jim dává pocit příslušnosti k lepší polovině světa.⁷ Přináší si z původní domoviny stereotypní vnímání obyvatel Asie jako hrubých a nespoutaných divochů, vzniklý při konfrontaci Rusů s Kavkazany a původními obyvateli

⁵ SAID, Edward. *The clash of definitions*. In: QURESHI, Emran; SELLS, Michael A. 2003. *New Crusade – constructing the muslim enemy*, New York:Columbia university press str. 68.

⁶ ČENGIĆ, Nedžad. 2004. *Practising or moderate? Why I need to choose?* In: RAMBERG, Ingrid (ed.). 2004. *Islamophobia and its consequences on young people*. Budapešť: European Youth Centre, str.90.

⁷ SHUMSKY, Dimitry. 2004. *Post-Zionist orientalizm? Orientalist discourse and islamophobia among Russian-speaking intelligentsia in Israel*. In *Social identities*. 10 (2004)/1, str.83.

Sibiře.⁸ Do něj pak jsou vnášeny typicky izraelské prvky muslimského nepřítele, jak ukazuje Shumského analýza románů spisovatelky Diny Rubiny.⁹ Orientalizující je i jejich pohled na orientální židy.¹⁰ Vytváří se tak osa vnímání čečensko-ruského a izraelsko-palestinského konfliktu jako války s islámem. Ve vztahu k Evropě lze sledovat náladu proti imigrantům a pojetí sebe sama coby vojáka v první linii proti islámské hrozbě.¹¹

2.4 Islám a hovorci islámu

V diskuzi na téma islám a muslimové existují tři okruhy lidí, kteří se do ní aktivně zapojují. Pro zvládnání možných konfliktů, odpolitizování diskuze a její vedení konstruktivním a přínosným směrem je nutné poznat jejich východiska a motivaci. Tyto tři skupiny nejsou od sebe oddělené a prolínají se. Žádné z nich nelze a priori upírat právo na názor, i když jejich motivací nemusí vždy být objektivní snaha o vědecké poznání problematiky, jejich nestrannost sporná a schopnost kritické sebereflexe vlastních postojů ztížená, nebo takřka nemožná.

První skupina má vůči islámu bytostně nepřátelský postoj, proti muslimům se negativně vymezuje. Od ní lze očekávat islamofobii. Jejím cílem je ospravedlnit, upevnit a racionalizovat vlastní stereotypy a dále je šířit, případně využít těchto negativních emocí pro vlastní agendu.

Druhou skupinou lidí jsou obhájci islámu a muslimů, především z řad muslimů samých, často i šířitelé tohoto náboženství, vyvíjející misijní činnost a snažící se lidi přesvědčit o pravdivosti islámu jako světonázoru.

Třetí skupinou jsou lidé snažící se vystupovat nestranně a objektivně, odborníci, lidé bez motivace zveličovat nebo zamlčovat negativní jevy v muslimském kontextu. K otázce pravdivostní hodnoty náboženství či konkrétních jeho textů se nevyjadřují.

Slovo islám též v kontextu islamologie, islámských nauk (teologie) a protiislámských kruhů nabývá různých konotací, jež jsou často důvodem nepochopení.

Islamofobům je islám symbolem a charakteristickým rysem odmítané skupiny, přičemž za islámský může být již z principu označen jev odlišný od vlastní reality, lhostejno zda s islámem opravdu souvisí, např. vraždy ze cti, zneužívání sociálního systému emigranty, nebo mrzačení ženského genitálu. Tak konstruují vlastní obraz, který pak nenávidí, přičemž diskrepance mezi ním a realitou je vysvětlována ve prospěch tohoto obrazu za cenu podhodnocení reality.

V případě muslimů je islám vnímán jako Boží řád, jako podřízení se vůli Boží a víra proroků od Adama do Muhammada, jako to, co učí Korán a Sunna a to, k čemu vede a co z nich

⁸ *Ibid.*, str. 85.

⁹ *Ibid.* str. 86-91.

¹⁰ *Ibid.*, str. 93.

¹¹ *Ibid.*, str. 95.

vyplývá, mnohdy i pod vlivem příslušnosti k určitému myšlenkovému směru, či právní škole v rámci islámu.

Islamologie jako islám chápe náboženské tradice a zvyklosti muslimů v největší šíři spektra, bez rozdílů doby, místa, školy, či směru, i když vlastní daný projev někdy textům a původnímu duchu islámu odporuje. V základu neuvažuje o islámu před Koránem. Snaží se jevy v rámci islámu popsat, vysvětlit a případně i predikovat.

Normativní by měla být debata prostá manipulativní argumentace, kde jevy a projevy nevycházející z islámu by v žádném případě neměly být označovány za islámské. I když je utopické něco takového vymáhat, mělo by jít o záruku serióznosti a fundovanosti.

2.5 Islamofobie jako fobie

Podstatou každé fobie je iracionální strach. Posouzení jeho iracionality musí probíhat pokud možno objektivně vědecky, protože každý takový strach může být subjektivně vnímán jako racionální. Tato iracionalita je rozdílem mezi islamofobií a racionální obavou např. z některých radikálních muslimských hnutí, jak poznamenává Čejka.¹²

Islamofobie není fobií ve smyslu psychiatrickém, jde o přenesený význam do kontextu interakcí mezi lidmi. Použití *fobie* pro nepodložené averze vůči určité skupině lidí je zcela adekvátní, viz např. *rusofobie* či *germanofobie* pro nepřátelství vůči Rusům či Němcům. Rozdíl je jen ve spouštěcím mechanismu fobie, kterým zde není příslušnost k národu, ale k náboženskému vyznání. I taková fobie má precedens, např. *judeofobie*, tj. strach z židů.

Iracionality islamofobie vyplouvá na povrch, (1) když je za muslima a nepřítele označen nemuslim (viz útoky na sikhly a hinduisty v USA a Británii), (2) v tendencích hledat skrytou páťkou kolonu zrádců, a (3) v užívání mylných úsudků a logických klamů v řeči a přemýšlení, jako jsou falešná dilemata, argumenty absurdními následky, argumentace kruhem, podsouvání argumentů, sloučená tvrzení, úhybné manévry, kvalifikující jazyk, zaštiťování se většinou, unáhlené zobecňování, klamné statistiky, zjednodušování příčin nebo označování příčin klamných, dedukce irelevantních závěrů, schovávání se za anonymní autority, cizí termíny, veřejně známé tváře a osobní útoky na oponenty.

(4) Patrná je též tendence obviňovat i domácí muslimy z negativního dění na Blízkém Východě,¹³ či je (5) zveličována hrozba muslimského extremismu, o jehož protagonistech Čejka poznamenává:

„Jejich role je však ve světových médiích často neúměrně přeceňována (ať už vědomě či nevědomě), přičemž zaniká fakt, že naprostá většina světových muslimů terorismus neschvaluje, ani příslušníky žádných fundamentalistických skupin není.“¹⁴

¹² ČEJKA, Marek. 2012. *Islamofobie, arabofobie a související pojmy*.

http://www.evropskemesto.cz/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=354&Itemid=189

(k 3.4.2013.)

¹³ RAMBERG, Ingrid. 2004. *Islamophobia and its consequences on young people*. Budapešť: European Youth Centre, str.13.

¹⁴ ČEJKA, Marek. 2012. *Islamofobie ...*

(6) Logické závěry, přestože jsou podpořeny celou sérií důkazů, jsou odmítnuty, nepohodlné informace vypouštěny, nalézány neexistující paralely a analogie a dohromady spojováno více navzájem nesouvisejících věcí.

Tyto názory a postoje jsou překvapivě stálé a neměnné. Jsou bráněny před každým, kdo je vyvrací, viz útoky na islamology, obviňované z předpojatosti a lásky k objektu svého studia. Ostřanský na adresu českých islamofobů uvádí:

„(...) brojí proti něčemu, co ve skutečnosti neexistuje. Svého virtuálního nepřítele si totiž vytvořili sami a vzhledem k tomu, že většinou žádného muslima ani neznají a své vědomosti o islámu čerpají povětšinou ze sporných internetových zdrojů (...) Odbornou či popularizační literaturu si nepřečtou, neboť její autoři přece „kolaborují s muslimy“.“¹⁵

3. DEFINICE A ZACHYCENÍ ISLAMOFOBIE

Pramenem islamofobie jakožto předsudků, obav a nenávisti k islámu a muslimům je klima uzavřenosti vůči islámu, xenofobie, negativní předsudky a zjednodušující vnímání muslimských národů, výchova v rodině, ve škole, či osobní negativní zkušenost s muslimy a masmedia, která podávají obraz velmi negativní muslimů. Rambergová cituje Langeho a Westina, kteří uvádí tři obecné prameny xenofobních nálad – sociální nerovnost, izolaci odlišných skupin a nízkou sebeúctu.¹⁶

3.1 Náboženské vyznání jako faktor polarizace společnosti

Islamofobie velmi těsně souvisí s xenofobií, neboť chápe islám jako něco cizího a nebezpečného. Naopak rasa či etnicita není v případě islamofobie určující, důležitý je moment, že je objekt zášti posuzován jako muslim. Námitka, že islamofobie si za terč bere pouze islám jakožto ideologii je nepřijatelná, protože toto nepřátelství a skepse vůči islámu vždy a neoddělitelně přerůstá v konkrétní akce (slovem či činem) proti těmto věřícím.

Projevy, kdy je objekt odmítán na základě jeho etnicity nebo rasy, nelze označit za islamofobii, ale např. za *arabofobii*, tj. averzi vůči Arabům a arabskému, nebo *turkofobii*, či *iranofobii*. Je-li důvodem útoku rasová odlišnost oběti, třeba hovořit o rasizmu, byť by obětí byl muslim, neboť islám prvořadým spouštěčem této nenávisti nebyl. Všechny uvedené formy však v praxi mohou velmi často splývat a překrývat se, motivace mnohých incidentů je pak smíšená.

Islamofobie ve slovním projevu vždy odpovídá uzavřenosti názorů na škále *otevřenost - uzavřenost* v následujících bodech, stanovených speciální komisí pro britské muslimy a islamofobii při think-tanku Runnymede Trust v r. 1997:

„[N]a islám je nahlíženo jako na monolitické, statické a nepřizpůsobivé náboženství, islám je brán jako oddělené náboženství, které nesdílí hodnoty s ostatními kulturami, není jimi

¹⁵ OSTŘANSKÝ, Bronislav; FÁBRY, David (red). 2012. *Interview s Bronislavem Ostřanským*. <http://www.shkel.cz/25377/interview-s-bronislavem-ostranskym> (k 3.4.2013).

¹⁶ RAMBERG, Ingrid. 2004. *Islamophobia and its consequences on young people*. Budapešť: European Youth Centre, str.15.

ovlivněn, ani je neovlivňuje, na islám je pohlíženo jako na něco primitivnějšího vůči západní kultuře, co je zároveň barbarské, iracionální, primitivní a sexistické, islám má násilný a agresivní charakter, podporuje terorismus a „střet civilizací“, islám je využíván jako politická ideologie a k dosažení vojenských cílů, západní kritika islámu je muslimy odmítána, nedůvěra k islámu je využívána pro diskriminační a vylučovací praktiky vůči muslimům a pro jejich vyloučení z většinové společnosti, odpor vůči islámu je považován za přirozený a normální.¹⁷

Larsson pokládá za slabou stránku definice dilema, zda při vyhodnocování islamofobie v rámci xenofobie a rasizmu rozhodovat podle percepce pachatelů, nebo obětí, která nemusí být totožná.¹⁸

Související pojem islamofilie, se týká muslimů i nemuslimů. Původně je tento termín neutrální, vztahuje se na zájemce o islám a spatřuje v něm mnoho pozitiv, nebo negativní, označující něčí nekritický obdiv k islámu,¹⁹ což bývá právě islamofobními kruhy často zneužíváno a posouváno až na úroveň urážky. Islamofilní kruhy mezi nemuslimy pak také často užívají schématu dobrých muslimů, které však jsou zatíženy orientalistickým předsudkem rovněž.²⁰

Mezi islamofobií a antisemitizmem je určitá souvislost. Mezi islamofoby existuje mnoho antisemitů, ale i mnoho nekritických podporovatelů sionizmu. Některých židů lze shledat silnou islamofobii (či arabofobii) a u některých muslimů naopak judeofobii (či antisemitizmus). Některé podoby antisemitizmu z minulosti se také přelévají do novodobého hávu v rámci islamofobie, jako např. představa o tajném spolenectví světových muslimů a plánu postupně rozložit svým přistěhovalectvím a natalitou Západ a jeho civilizaci.²¹

3.2 Podoby a projevy islamofobie

Islamofobie může začínat odmítavými, urážlivými a hanobícími výroky na adresu islámu a muslimů, může nabývat formy soustavnějších aktivit, protestů, či přerůst do fyzických útoků, terorizmu, či dokonce přímo genocidy.²²

Šíří a projevuje se ve slovních vyjádřeních, v knihách, médiích i v popkultuře. Na internetu je k dispozici mnoho internetových stránek s islamofobním obsahem, šířících v kyberprostoru nenávist, tzv. *cyberhate*, např. FaithFreedom.org, nebo WikiIslam.

Případ otevřeného komunitního webu WikiIslam byl studován Göranem Larssonem, který přichází k zjištění, že internet spíše přispívá rozšiřování nenávisti, než tolerance, kvůli nízké ceně a snadné proveditelnosti. Navíc islamofobní příspěvky zde jsou vítány, za účelem poznání *pravého islámu*, cenzurovaného jinak muslimy a politickou korektností. Web byl

¹⁷ Studie *Islamophobia – the challenge for us all*, cituje LARSSON, Göran. 2007. *op. cit.*, str. 63. Viz také ČEJKA, Marek. 2012. *Islamofobie ...*

¹⁸ LARSSON, Göran. 2007. *op. cit.*, str. 62.

¹⁹ ČEJKA, Marek. 2012. *Islamofobie ...*

²⁰ SHRYOCK, Andrew. 2010. *Islamophobia/Islamophilia. Beyond the politics of enemy and friend*. Bloomington: Indiana university press, str. 26.

²¹ *Ibidum*.

²² Podrobněji viz CIGAR, Norman. KARIĆ, Enes; ALIBAŠIĆ Ahmet (překl.). 2000. *Uloga srpskih orientalista u opravdanju genocida nad muslimanima Balkana*. Sarajevo: BKC, str. 36-54.

často napadán muslimskými hackery, i přesto funguje dál.²³ Obsahuje převážně informace náboženského a historického charakteru, na rozdíl od muslimských webů negativní, s cílem vyvracet a poškozovat.²⁴ Pracují v několika jazycích a umožňují snadné vyhledávání protimuslimských materiálů na internetu.²⁵ Kvůli nejednotnosti obsahu a různém charakteru stereotypizace má sice obsah protiislámský charakter, těžko ale odpovídá definici islamofobie podle typologie Runnymede Trustu z r. 1997, neboť jako nad otevřeným zdrojem nad ním nikdo nemá kontrolu.²⁶

Ve filmech a seriálech se lze setkat se zápornými postavami Arabů, potažmo muslimů, např. v některých částech sérií *Indiana Jonese* či *Jamese Bonda*.²⁷ Co se týče výtvarných děl, netřeba připomínat karikatury, zobrazující klíčové postavy a události islámu hanobícím způsobem. Islamofobie se projevuje i v tvorbě ultrapravicových hudebních skupin, např. české formace Ortel.²⁸

3.3 Výzkum islamofobie

Již v květnu 2002 Evropské středisko pro monitorování rasismu a xenofobie²⁹ referovalo o nárůstu islamofobních incidentů a tendencí v Evropě. Ve Spojených státech islamofobii a arabofobii sleduje think-tank Arab American Institute (AAI), v čele s analytikem Jamesem Zogbym.³⁰

Výzkumu islamofobie ve filmu a počítačových hrách se dlouhodobě věnuje Jack Shaheen, autor studie *Reely bad Arabs: How Hollywood villifies a people* (2001) podle které byl natočen i dokumentární film³¹ *Karikatury Proroka z pozice umělecké kritiky* reflektuje Ana Peraica ve studii *Portrét Západu v zakázané karikatuře* (2006).³²

4. ISLAMOFOBIE V PROMĚNÁCH ČASU

Od prvních kontaktů s muslimy lze vysledovat jistou formu iracionálního strachu z nich a jejich víry. V různých prostředích se pak vývoj ubíral různým směrem.

Prvním jeho zdrojem relevantním v Evropě i dnes je teologický spor s křesťanstvím, následovaný odporem proti koloniální snaze muslimské společnosti poevropštit a tak je *civilizovat*. Mastnak upozorňuje, že křesťanskému světu trvalo poměrně dlouho, než vytvořil

²³ LARSSON, Gören. 2007. *op. cit.*, str. 57.

²⁴ *Ibid.*, str. 59.

²⁵ *Ibid.*, str. 60.

²⁶ *Ibid.*, str. 63.

²⁷ BOOTH, William. 2007. *Cast of Villains* <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/06/22/AR2007062202158.html?hpid=entnews> (k 3.4.2013).

²⁸ Klip k novému albu Ortelu *Mešita* k dispozici zde:

http://www.youtube.com/watch?v=bi448xbDrVo&feature=player_embedded (k 4.4.2013).

²⁹ Dnes Agentura EU pro základní práva, <http://fra.europa.eu/fra/index.php> (k 3.4.2013) (k 3.4.2013).

³⁰ ČEJKA, Marek. 2012. *Islamofobie ...*

³¹ Oficiální stránky dokumentu zde: <http://www.reelbadarabs.com/> (k 3.4.2013).

³² V orig. *Portret Zapada u zabranjenoj karikaturi*. <http://www.zarez.hr/clanci/portret-zapada-u-zabranjenoj-karikaturi>; Viz též http://www.academia.edu/169516/Portret_Zapada_u_zabranjenoj_karikaturi (k 3.4.2013).

atmosféru ostré polemiky a konfrontace.³³ Geisser smýšlí, že novodobé protimuslimské předsudky se vyvíjely od doby křížáckých válek přes osvícenství do romantizmu a takřka se nezměnily, jen se transformovaly do moderní podoby nenávisti.³⁴ Křesťanské nepřátelství vůči Proroku Muhammadovi je nahrazováno sekulární kritikou, leč vnímání muslimů je zatíženo válečnou psychózou stále. Muslimové jsou tradičně vnímáni jako nebezpečí dlouho předtím, než jím mohou vůbec být. Ve středověku byl důležitou postavou právě Prorok, který stál personifikací antikrista, krvelačnosti, sexuální žádostivosti, modloslužebnictví a zničení východního křesťanstva. Po úpadku osmanské moci v 17. století byli muslimové viděni jako politický konkurent, 18. století si všímalo (v protestantském světě dříve než v katolickém) i pozitivních stránek islámu, jako důrazu na moudrost a střídmost, či podobnosti s deismem osvícenců.³⁵ V 19. století převládl opět negativní obraz islámu jako podřadného, zaostalého, vzpírajícího se a obskurního. Odtud panuje i dnešní obsese muslimským terorizmem a znovuvyvořením chalífátu. Ta není podněcována již náboženským soupeřením, ale spíše tezí o univerzalizmu evropských hodnot, která je produktem moderní politiky.³⁶ Shryock soudí, že dnešní nepřátelství prorůstá z dob studené války a *rudé* nebezpečí bylo nahrazeno *zeleným*, aniž je vlastně jasné, čeho se v případě islámu máme bát.³⁷

5. PODOBY ISLAMOFOBIE

Islamofobie není omezena na určitou kulturu nebo region, její motivace, příčiny a podoby se různí. Lze rozlišit *postmoderní*, globalizovanou podobu islamofobie, pramenící z konfliktního vidění současných vztahů mezi islámem a zeměmi tzv. Západu, a islamofobii *premoderní*, kdy starší konflikty prorůstají do reality dneška. Tento typ je také často záměrně vykreslován rétorikou přejatou ze Západu, aby místním vášním dodal na aktuálnosti a opodstatněnosti. Obecně platí, že frekvence islamofobních incidentů po 11. září 2001 vzrůstá.

Existuje také několik teoretiků tzv. *akademické* islamofobie, či kritiků islámu překládaných a citovaných islamofobními kruhy na celém světě. Patří mezi ně R. Spencer, D. Pipes, O. Fallaci, A. H. Ali, A. Sina, Ibn Waraq, Y. Carmon, či G. Littman-Orebi.

5.1 Západní Evropa a staré členské země EU

Zaznamenány byly útoky na mešity, či odmítání jejich stavby, dále pak protiimigrantské nálady a zavrhování multikulturalizmu. Proizraelský tón je častý, ne vždy ale nezbytný. Relativně málo odolné vůči islamofobii se jeví tradičně homogenní společnosti v Nizozemí a na severu Evropy, kde trend zvyšování islamofobie začal již dávno před 11. zářím. Naopak nižší úroveň vykazuje Španělsko, kde není ani imigrace vnímána jako větší problém. Francie má potenciál jednak nárůstu islamofobie – předsudků vůči muslimkám (posedlost hidžábem,

³³ MASTNAK, Tomáš. *Western hostility towards Muslims: A history of the Present*. In SHRYOCK, Andrew (ed.). 2010. *Islamophobia/Islamophilia. Beyond the politics of enemy and friend*. Bloomington: Indiana university press, str. 29-31.

³⁴ GEISSER, Vincent. 2004. *Islamophobia in Europe. From Christian anti-Muslim prejudice to a modern form of racism*. RAMBERG, Ingrid (ed.). 2004. *Islamophobia and its consequences on young people*. Budapešť: European Youth Centre, str.36.

³⁵ *Ibid.*, str.38.

³⁶ *Ibid.*, str. 39.

³⁷ SHRYOCK, Andrew. 2010. *op. cit.* Bloomington: Indiana university press, str. 3.

exogamií, asimilací), ideologizace sekularizmu, ale i tolerantního přístupu – dlouhodobá fascinace Orientem, silná muslimská přítomnost a instituce.³⁸

Na politické scéně řada politiků od ultrapravice po mainstream pronesla islamofobní výroky. Státní správa je podezřívavější vůči muslimům než nemuslimům. V Nizozemí, Belgii, Francii, Španělsku, Švýcarsku a některých spolkových zemích Německa probíhají debaty o zákonném omezení nikábů či hidžábů, zákaz halal masa a uvalení restrikcí na mešity či minarety.

Byly natočeny protimuslimské snímky, ve vícero zemích byly zveřejněny karikatury zobrazující klíčové postavy islámu hanobícím způsobem. Zaznamenán byl výskyt výhrůžných dopisů a nepravdivých poplašných správ.³⁹

Došlo i k útokům na mešity, muslimské školy a hřbitovy (Francie, Holandsko) a také k velkému počtu drobnějších incidentů jako urážek vůči muslimům, strhávání šátků muslimkám, výhrůžkám, vykázaní zahalených žen z restaurací atd.⁴⁰

Fyzické útoky na muslimy byly zaznamenány v Belgii⁴¹, Norsku, Francii, Británii, Řecku a Německu, některé s obětmi na životech. Nejhorším islamofobním incidentem byl Breivikův útok. Za útoky vůči majetku a osobám byli pachatelé stíháni a souzeni, často za vydatné medializace. Ve Finsku byli trestně stíháni i pachatelé *cyberhate* píšící nenávistné blogy⁴², v kontextu verbální nenávisti jde spíše o ojedinělý jev.

5.2 USA a Kanada

Podobná situace jako v Evropě, jen proizraelský tón je rozšířenější. V USA je to dále podezřívavost vůči veřejně činným osobám s muslimskými jmény.

Na politické scéně došlo k islamofobním výpadům ze strany politiků, především regionálních, na federální úrovni spíše vzácně. Opakovaně však byly zaznamenány verbální výpady z armádních kruhů, včetně výhrůžek, vyostřeného, konfliktního vnímání islámu a hanobících aktů vůči symbolům vnímaným jako islámské.

V USA a Kanadě existuje dobře fungující síť monitorujících organizací, které zaznamenaly velké množství případů diskriminace v zaměstnání, výhrůžky i fyzické útoky na muslimy a jejich majetky, např. žhářské útoky na mešity, či vraždy s islamofobním podtextem.

5.3 Střední Evropa

Patří k oblastem s nepříliš velkými historickými zkušenostmi s muslimy. Zdejší muslimské komunity jsou nepočetné, rozmanité, dobře integrované a ekonomicky úspěšné.⁴³ Islamofobní

³⁸ GEISSER, Vincent. 2004. *op. cit.*, str.42.

³⁹ *Ibid.*, str. 41.

⁴⁰ SANT'ANGELO, Francois. 2004. *The Council of Europe and the work against Islamophobia. Existing instruments and standards*. In: RAMBERG, Ingrid (ed.). 2004. *Islamophobia and its consequences on young people*. Budapešť: European Youth Centre, str.33.

⁴¹ *Ibidum*.

⁴² PARKER, Brenda, MAYNARD, Esther, KARIM, Razia, ROBINSON, Anthony. 2013. *Racism in Europe, ENAR Shadow report*. Brussels:ENAR, str. 14.

⁴³ PARKER, Brenda, MAYNARD, Esther, KARIM, Razia, ROBINSON, Anthony. 2013. *op. cit.* Brussels:ENAR, str. 13

scéna zde odpovídá globalizované verzi islamofobie, realizuje se především ve verbální rovině a přejímá motivy i stereotypy ze západní Evropy. V Polsku došlo k soudnímu zákazu halál porážek, v Maďarsku stále probíhá debata o legálním postavení muslimských komunit. Důležitým faktorem je angažmá zemí regionu na válečných misích USA.⁴⁴

V ČR souvisí islamofobie s často nekritickou podporou zahraniční politiky Izraele a USA a jimi vedených válek.⁴⁵ Po vzoru západních konzervativních zdrojů je odmítán multikulturalismus, imigrace a evropská integrace. Média muslimy vykreslují převážně jako zdroj konfliktu a hrozby,⁴⁶ což odpovídá názoru populace, která podle průzkumů nemá o islámu adekvátní povědomí.⁴⁷ Klasické stereotypy jsou šířeny určitými politickými a názorovými kruhy (i mainstreamovými), jak přímo, tak internetem, tiskem i televizí, vysoká i regionální politika klade obstrukce při stavbě mešit. V médiích existuje skupina lidí islamofobního smýšlení. Zaznamenáno bylo i šíření nenávistných vzkazů, klipů, videí a letáků. SR tak vyhraněnou islamofobní scénu nemá, zato zde byly zaznamenány snahy o zákaz minaretů. Místní scéna se prolíná s českou a neakcentuje tolik zahraniční politiku. V obou zemích dochází k průniku stěžejních děl *akademické* islamofobie z USA a členských zemí EU, obě zaznamenaly i fyzické útoky na muslimy či jejich majetek. Charakteristické pro islamofobii obou zemí je vytváření internetových portálů a uzavřených online iniciativ proti *islamizaci*.

5.4 Austrálie a Oceánie

Muslimské menšiny zde nejsou početné, mají fungující instituce, islám není na pořadu dne jako politikum. I přesto zde došlo k několika incidentům, zapříčiněným zhoršenými vztahy Západu s muslimským světem, které stojí za zmínku. Muslimové jsou při nich vnímáni především optikou bezpečnostní hrozby.

V Austrálii byly zaznamenány problémy s budováním mešit a islámských škol, širší publicitu získal zákaz vývozu dobytka do Indonésie na halál jatky. Zaznamenány byly i násilné incidenty.

Na Novém Zélandě jsou muslimové při návratu ze zahraničí terčem zostřených celních kontrol. Byl zde odsouzen muž, který psal nenávistné dopisy, obsahující i kousky vepřového, místním muslimům.

5.5 Rusko a postsovětské země

Úzká návaznost na rasismus a nacionalistickou agendu proti původním muslimským etnikům, v Rusku i proti muslimským přistěhovalcům ze střední Asie. Jde zde především o politický a

⁴⁴ RAMBERG, Ingrid. 2004. *Islamophobia and its consequences on young people*. Budapešť: European Youth Centre, str. 51.

⁴⁵ KROPÁČEK, Luboš; ZBONČÁK, Přemysl (red.). *Abrahámovská náboženství mají mírový potenciál*. In: Aluze 1/2009. http://aluze.cz/2009_01/04_rozhovor_kropacek.php (k 3.4.2013).

⁴⁶ KŘÍŽKOVÁ, Martina. 2006. *Neviditelná menšina - analýza mediálního obrazu českých muslimů*. Praha: Multikulturní centrum Praha, str. 2.

⁴⁷ Jedním z prvních podobných výzkumů bylo šetření agentury STEM pro HN v 3.10. 2006. Viz *Češi mají z islámu strach*. In: <http://hn.ihned.cz/c1-19432250-cesi-maji-z-islam-strach> (k 3.4. 2013).

ekonomický problém. Ukrajina zaznamenala protitatarské incidenty, Arménie z historických důvodů periodicky ventiluje velmi ostrou turkofobii. V Moldavsku platí neoficiální zákaz prodávání kebabů.⁴⁸ V Pobaltí došlo k slovním útokům na odborníky upozorňující na islamofobii.⁴⁹

V RF byly zaznamenány žhářské útoky na mešity a fyzické násilí vůči muslimům. Konflikt Čečenců s federální vládou, projevovaný akcemi tajných služeb a vojenskými raziemi je pro islamofobii ve zdejším kontextu klíčový. Obrození muslimové v muslimských regionech čelí islamofobii vůči projevům islámu vnímaným jako cizí a nebezpečné (tzv. *wahhábismus*).

5.6 Balkán

V regionu žijí početné historické muslimské komunity, které v některých oblastech tvoří absolutní většinu obyvatelstva. Zdejší muslimové mají instituce a politické zastoupení, což dopad jakékoli islamofobie velmi zmírňuje. Místní relativně frekventovaná islamofobie spočívá na nacionalizmu, percepčních nedávných konfliktů a současných třenic. Přistěhovalecká agenda zde prakticky chybí. Signifikantní je turkofobie, obracející se také proti netureckým komunitám. Mezi muslimy panuje jistá nedůvěra k nově praktikujícím věřícím, přinášejícím údajně cizí a nebezpečné prvky víry (*wahhábismus*).

Zaznamenány byly pouliční šarvátky a verbální výpady v souvislosti s nacionalistickými stranami. Islamofobie cílí především praktikující muslimy, jejichž přítomnost v politickém a veřejném životě je vnímána negativně. Útočí na veřejné modlitby, mešity, plnovousy mužů a hidžáby žen, došlo i na pokusy omezit je zákonem. Na úrovni místních samospráv existují potíže např. se zajišťováním islámského školství v Srbsku, kde muslimové svou víru často nepraktikují veřejně.⁵⁰ Bosna, Bulharsko a Makedonie zažily protimuslimské násilí se zraněnými a zabitými.

5.7 Většinově muslimské země a muslimové v diaspoře

Šířiteli islamofobie mohou být i lidé z muslimského prostředí, dokonce i sami muslimové. Místní druh islamofobie je však specifický. Zvláštním případem je sekulární Turecko, vyznačující se značnou averzí k praktikování islámu ve veřejném prostoru a k jeho pronikání do politiky.⁵¹

Praktikující muslimové jsou mnohde vnímáni negativně a stereotypně jako hrozba bezpečnosti, případně státních zájmů a spojenectví s klíčovými nemuslimskými partnery. Dochází k projevům diskriminace a omezování osobních svobod (často formou zatýkání) osob s vizáží, povoláním nebo zázemím, které jsou vnímány jako *extremistické*. Karta radikálních islámských hnutí je často zneužívána pro vnitropolitický boj a omezování či likvidaci opozice. V některých případech dochází k averzi vůči *neoficiálním* podobám víry.

⁴⁸ RAMBERG, Ingrid. 2004. *Islamophobia and its consequences on young people*. Budapešť: European Youth Centre, str.53.

⁴⁹ PARKER, Brenda, MAYNARD, Esther, KARIM, Razia, ROBINSON, Anthony. 2013. *op. cit.* Brussels:ENAR, str. 13

⁵⁰ RAMBERG, Ingrid. 2004. *Islamophobia and its consequences on young people*. Budapešť: European Youth Centre, str. 54.

⁵¹ *Ibidum*.

Tyto islamofobní projevy přecházejí v poměrně nezměněné podobě i do diaspor v nemuslimských zemích, kde se k nim přidává nesnášenlivost vůči jiným muslimským etnikům, či podezření ze strany místních muslimských konvertitů.⁵² Nezanedbatelnou roli hrají i bývalí muslimové, kteří vnášejí prvek *osobní zkušenosti*.⁵³

5.8 Izrael

Kvůli vyostřenému konfliktu mezi Izraelci a Palestinci zde přetrvávají po dlouhou dobu silné, vzájemně splývající, arabofobní a islamofobní nálady, přerůstající v disriminaci na trhu práce⁵⁴ časté nenávistné incidenty proti arabskému a muslimskému obyvatelstvu, postupně přesahující únosnou míru i vzhledem ke složitosti zdejší situace. Zlomovým okamžikem je zde rok 1967, kdy po anexi palestinských autonomních území vzrůstá vliv radikálních osadníků a ultrapravice jak sekulární, tak náboženské.

Politická opatření zvyšují míru segregace nežidovského obyvatelstva, zostřují vojenské kontroly, či obstrukce v náboženském životě muslimů, útoky na muslimské a křesťanské obyvatele okupovaných území, zabírání půdy.

Specifické místo mají výzvy k nenávisti, k potlačování práv a genocidě Arabů. Zdokumentovány byly výhružky smrti či pokusy o teroristické útoky, jejichž oběťmi měli být muslimové, ale i míroví aktivisté a umírnění izraelští politici.

5.9 Jižní a východní Asie

Islamofobie má zde především podobu často velmi brutálních útoků. Jejich motivace se různí, většinou jde o historické přesahy a spory, které s 11. zářím souvisejí spíše jen volně. Důležitý je motiv nacionalizmu, etnické nenávisti a strachu z narušení homogenity národa. Mechanizmy korigující násilné střety vzhledem k problémům a chudobě mnohých zemí regionu nefungují dobře.

V Indii je postavení muslimů ve srovnání s ostatními náboženskými skupinami horší.⁵⁵ Nejvýznamnější protimuslimské nepokoje se stovkami mrtvých a škodami na historických muslimských památkách propukly ve svazových státech Uttarpradéš, Kérala a Gudžarát. Pogrom na muslimských etnických menšinách se nyní odehrává v Myanmaru. Země uplatňuje vůči muslimům, chápaným jako cizorodý element, velké množství restrikcí.

V Číně existuje islamofobie, která však silně závisí na etnicitě té které muslimské komunity. Přístup k Chuejům je omnoho vstřícnější, než Ujgurům, čelícím celému spektru porušování

⁵² Viz ÖZYÜREK, Esra. 2010. *German converts to Islam and their ambivalent relations with immigrant muslims*. In SHRYOCK, Andrew. 2010(ed.). *Islamophobia/Islamophilia. Beyond the politics of enemy and friend*. Bloomington: Indiana university press, str. str. 172-194.

⁵³ AHRAR, Ahmad. 2003. *Waraq's war: a critical review*. In: Neo-orientalism and Islamophobia: Post 9/11. Herndon: IIIT, str.121.

⁵⁴ RAMBERG, Ingrid. 2004. *Islamophobia and its consequences on young people*. Budapešť: European Youth Centre, str.56.

⁵⁵ RAMBERG, Ingrid. 2004. *Islamophobia and its consequences on young people*. Budapešť: European Youth Centre, str.55.

lidských práv na poli samosprávy, národního i náboženského života. Zaznamenáno bylo ničení mešit, zákazy společných modliteb i násilné nepokoje s oběťmi na životech.

5.10 Latinská Amerika a subsaharská Afrika

Latinská Amerika není domovem velkého množství muslimů. V centru společenského dění většinou islám nebývá. Globalizovaná podoba islamofobie sem kvůli problematickému vztahu k USA proniká jen okrajově, vzácně však byla i zde zaznamenána podezřívavost vůči muslimům např. při stavbách mešit.

V subsaharské Africe se většina islamofobních incidentů týká etnických střetů mezi muslimským a nemuslimským obyvatelstvem, kdy se etnická nenávisť přelévá na muslimy jako celek. Globalizovaná podoba islamofobie zde prakticky neexistuje.

6. ÚLOHA MÉDIÍ

Média jsou v souvislosti s islamofobií skloňována nejčastěji. Např. v Belgii je 51% všech stížností na diskriminaci kvůli muslimskému vyznání spojena s médii.⁵⁶ Jejich úloha závisí na dosahu, přístupnosti a společenské poptávce. Nemohou být tak jediným zdrojem a ani jediným viníkem nárůstu nenávisť. Úloha médií při podněcování jakékoli nenávisť zahrnuje několik klíčových momentů.⁵⁷

Prvním je úpadek role médií jako vzdělávacího a osvětového prostředku, který v západní Evropě a v USA pozvolna probíhá přibližně posledních padesát let, v Evropě východní se toto děje se značným zpožděním, ale v urychleném sledu. Souvisí s poklesem kvality odborného vzdělání novinářů a s čím dál větší závislostí žurnalistiky na zákonitostech trhu. Diferenciace médií, rozmach komerčního bulváru a přemostování propastí mezi autory a čtenáři se negativně podepisuje na jejich profesionalitě.

Při rozvažování mezi čtivostí a hodnotou zprávy jsou zpravodajci nuceni bilancovat, důvodem je i časová a prostorová omezenost jednotlivých vstupů. Vzrůstá tak úloha klíčových konceptů, které sledovanost automaticky zvyšují. Důležité je místo původu zprávy či vztah k němu – nejdůležitější je tzv. Západní svět a Rusko, následuje východní a jižní Asie, poté muslimský svět. Latinská Amerika, či subsaharská Afrika jsou na pokraji zájmu. Obyvatelé důležitějších oblastí jsou spíše vnímáni jako jedinci, lidé v méně důležitých oblastech spíše jako masa. Další devizou zvětšující sledovanost je i konflikt, jeho blízkost a rozsah, či dopad na důležité regiony. Sledovanost též spolehlivě zvyšuje přítomnost populárních celebrit jako přímých, či nepřímých aktérů dění. Klíčovými postavami procesu jsou tzv. *gatekeepers*, kteří rozhodují, zda se daná zpráva objeví, či nikoli.

Třetí důležitý moment se týká provázanosti médií s jejich obchodními a politickými partnery, případně jejich názorovou profilací. Zpráva, která se vymyká zaběhnutému vidění daného média, přijata nebude. Novináři se za ni může dostat i sníženého platového ohodnocení. K ustavování kursu daných médií slouží především vnitřní kariérní růst novinářů, dohled

⁵⁶ PARKER, Brenda, MAYNARD, Esther, KARIM, Razia, ROBINSON, Anthony. 2013. *op. cit.* Brussels:ENAR, str. 13.

⁵⁷ Podrobněji viz KUNCZIK, Michael, ZIPFEL, Astrid. 2006.; REŠETAR, Anika, SUŠILOVIĆ, Dubravka (prekl.). *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*. Zagreb: Smjerokaz 2000, str. 129-150.

šéfredaktorů, vzájemné čtení správ v kolektivu novinářů, či profesní vedení mladších kolegů staršími. Vše to může spouštět jistou formu autocenzury.

V případě nastalého válečného konfliktu média válčících stran pravidelně přinášejí o daném konfliktu nevyvážené zpravodajství ve prospěch toho, čí zájmy hájí. Tato neobjektivita může dosahovat hranic propagandy a může je i překračovat šířením pomluv a lživých informací. V takovém případě jsou líčena slavná vítězství a nepřítel je popisován jako neschopný, zkorumpovaný, diktátorský. Je zdůrazňována lidskost a ohleduplnost vlastních vojsk v protikladu ke zvířecosti a fanatismu nepřítele, který je přímo, či nepřímo dehumanizován. V této souvislosti média přinesla několik nepravdivých informací o šarí'atských rozsudcích a fatwách.

7. ZÁVĚR

Islamofobie se vyhodnocuje poměrně obtížněji, než jiné podoby nenávisti. Mnohá vyjádření na adresu muslimů, která jsou společensky tolerována, by byla odsouzena, pakliže by jejich terčem byla jakákoli jiná minorita. Islamofobie představuje reálný problém, neboť ještě více vyostřuje existující konflikty. Lange islamofobii nazývá *šilenstvím dneška*.⁵⁸ Esposito soudí, že islamofobie může upevňovat pozice autoritativních sil v muslimském světě i mimo něj.⁵⁹

Rambergová navrhuje, jak islamofobii omezovat podporou vzdělání a uvědomění si letité přítomnosti islámu v Evropě a variability názorů v rámci jak muslimských, tak i jiných komunit. Otázka extremismu je spíše sociální, než náboženskou.⁶⁰

Co se týče *cyberhate*, muslimové i nestranní odborníci mohou využívat internetu podobně jako islamofobové a jejich útoky monitorovat, případně odvracet. V souvislosti s tím jsou zmiňovány neziskové organizace typu CAIR,⁶¹ FAIR⁶², nebo server IslamophobiaWatch.⁶³

Třeba podporovat na všech stranách vstřícné osobnosti na scéně náboženské a politické, oproti zastáncům konfliktu, jejichž vidění je třeba postupně marginalizovat.⁶⁴

Odmítnutí islamofobie a její vykázaní z diskuze neznamena konec kritiky islámu. Není nutné a ani vhodné, aby v celospolečenské diskuzi o islámu zaznívaly jen hlasy, které muslimy nedráždí k sebekritice a jsou prosty jakýchkoli výhrad vůči nim. Tato celospolečenská diskuze by měla být stejně rozmanitá, jako jiné, které se týkají jiných náboženství, etnik, či sociálních skupin. Politická korektnost by v ní měla sloužit jako nástroj k zamezení nenávistných a urážlivých projevů plných neúcty a neměla by být zneužívána pro autocenzuru a zamlčování

⁵⁸ LANGE, Werner. 2007. *Faith in inaction. A Christian critique of islamofobia*. In: *Journal of religion & Society*, sv. 9(2007), str. 1.

⁵⁹ ESPOSITO, John, ALIBAŠIĆ, Ahmet (překl.). 2001. *Islamska prijetnja – mit ili stvarnost*. Živinice: Selsebilj, str. 369.

⁶⁰ RAMBERG, Ingrid. 2004. *Islamophobia and its consequences on young people*. Budapešť: European Youth Centre, str.6.

⁶¹ Council for American Islamic Relation.

⁶² Forum against Islamophobia and Racism.

⁶³ LARSSON, Göran. 2007. *op. cit.*, str. 64.

⁶⁴ ČEJKA, Marek. 2012. *Islamofobie ...*

reálně existujících problémů. Stejným způsobem by neměla většinová společnost ignorovat výtky muslimů na svou adresu, jsou-li formulovány kultivovaně.

8. UŽITÁ LITERATURA

Publikace:

AHRAR, Ahmad. 2003. *Warraq's war: a critical review*. In: *Neo-orientalism and Islamophobia: Post 9/11*. Herndon: IIIT, str.121.

BOUZEK, Jan. 2008. *Jak se domluvit s jinými – úvod do mezikulturní komunikace*. Praha: Triton, str. 14

CIGAR, Norman. KARIĆ, Enes; ALIBAŠIĆ Ahmet (překl.). 2000. *Uloga srpskih orientalista u opravdanju genocida nad muslimanima Balkana*. Sarajevo: BKC, str. 36-54.

ČENGIĆ, Nedžad. 2004. *Practising or moderate? Why I need to choose?* In: RAMBERG, Ingrid (ed.). 2004. *Islamophobia and its consequences on young people*. Budapešť: European Youth Centre, str. 90.

ESPOSITO, John, ALIBAŠIĆ, Ahmet (překl.). 2001. *Islamska prijetnja – mit ili stvarnost*. Živinice: Selsebilj, str. 369.

GEISSER, Vincent. 2004. *Islamophobia in Europe. From Christian anti-Muslim prejudice to a modern form of racism*. RAMBERG, Ingrid (ed.). 2004. *Islamophobia and its consequences on young people*. Budapešť: European Youth Centre, str.36; 38; 39; 41; 42

KŘÍŽKOVÁ, Martina. 2006. *Neviditelná menšina - analýza mediálního obrazu českých muslimů*. Praha: Multikulturní centrum Praha, str. 2.

KUNCZIK, Michael, ZIPFEL, Astrid. 2006.; REŠETAR, Anika, SUŠILOVIĆ, Dubravka (prekl.). *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*. Zagreb: Smjerokaz 2000, str. 129-150

LANGE, Werner. 2007. *Faith in inaction. A Christian critique of islamofobia*. In: *Journal of religion & Society*, sv. 9(2007), str. 1.

MASTNAK, Tomaž. 2010. *Western hostility towards Muslims: A history of the Present*. In SHRYOCK, Andrew (ed.). *Islamophobia/Islamophilia. Beyond the politics of enemy and friend*. Bloomington: Indiana university press, str. 29-31

ÖZYÜREK, Esra. 2010. *German converts to Islam and their ambivalent relations with immigrant muslims*. In SHRYOCK, Andrew. 2010(ed.). *Islamophobia/Islamophilia. Beyond the politics of enemy and friend*. Bloomington: Indiana university press, str. str. 172-194.

PARKER, Brenda, MAYNARD, Esther, KARIM, Razia, ROBINSON, Anthony. 2013. *Racism in Europe, ENAR Shadow report*. Brussels:ENAR, str. 13; 14

RAMBERG, Ingrid. 2004. *Islamophobia and its consequences on young people*. Budapešť: European Youth Centre, str.6; 10-11; 13; 15; 51; 53; 54; 55; 56

SAID, Edward. *The clash of definitions*. In: QURESHI, Emran; SELLS, Michael A. 2003. *New Crusade – constructing the muslim enemy*, New York:Columbia university press str. 68.

SANT'ANGELO, Francois. 2004. *The Council of Europe and the work against Islamophobia. Existing instruments and standards*. In: RAMBERG, Ingrid (ed.). 2004. *Islamophobia and its consequences on young people*. Budapešť: European Youth Centre, str.33.

SHRYOCK, Andrew. 2010. *Islamophobia/Islamophilia. Beyond the politics of enemy and friend*. Bloomington: Indiana university press, str. 3; 26.

SHUMSKY, Dimitry.2004. *Post-Zionist orientalizm? Orientalist discourse and islamophobia among Russian-speaking intelligentsia in Israel*. In *Social identities*. 10 (2004)/1, str. 83; 85; 86-91; 93; 95

Viz LARSSON, Gören. 2007. *Cyber Islamophobia? The case of WikiIslam*. In *Cont Islam* 1(2007), str. 56; 57; 58; 59 62; 63

Internet:

BOOTH, William. 2007. *Cast of Villains* <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/06/22/AR2007062202158.html?hpid=entnews>

ČEJKA, Marek. 2012. *Islamofobie, arabofobie a související pojmy*. http://www.evropskemesto.cz/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=354&Itemid=189

HN: 3. 10. 2006 *Češi mají z islámu strach*. In: <http://hn.ihned.cz/c1-19432250-cesi-maji-z-islam-strach>

KROPÁČEK, Luboš; ZBONČÁK, Přemysl (red.). *Abrahámovská náboženství mají mírový potenciál*. In: *Aluze* 1/2009. http://aluze.cz/2009_01/04_rozhovor_kropacek.php

OSTŘANSKÝ, Bronislav; FÁBRY, David (red). 2012. *Interview s Bronislavem Ostřanským*. <http://www.shekel.cz/25377/interview-s-bronislavem-ostranskym>

PERAICA, Ana. 2006. *Portret Zapada u zabranjenoj karikaturi*. http://www.academia.edu/169516/Portret_Zapada_u_zabranjenoj_karikaturi

9. ABSTRAKT

DEFINING AND CONTEXTUALISING ISLAMOPHOBIA

Islamophobia is nowadays becoming increasingly interesting topic for the scholars as a newest form of religious animosity, despite of nonexistence of widespread definition and inconsistency of contents of this concept. This paper attempts to define the phenomenon, assess its justifiability, distinguish it from related phenomena and to put it into social, cultural and historical context of Europe (both Western and Eastern part), North America, Muslim world and other regions. The special part concerns on islamophobia in Czech and Slovak Republic. This work offers also typology of islamophobia and manifestation of anti-muslim hatred and characteristic features of it in every of these specific environments and is supplemented by typical examples, including examples of judicial solving islamophobia cases and the acts of anti-muslim hatred. A list of the most important individuals and groups quoted in islamophobia causes is part of this paper, too.

Key words:

anti-islamic – definition – hatred – islam – islamophobia – Middle East – muslim – orientalism - racism – West - xenophobia